

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 2

2026

SHARQ PEDAGOGIKASIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARINI QO'LLASHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Raxmanova Nigora Xusanboyevna
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya

Mazkur maqola Sharq pedagogikasi kontekstida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) qo'llashning nazariy va amaliy imkoniyatlarini tahlil qiladi. Maqolada Sharq pedagogikasining tarixiy ildizlari va falsafiy asoslari yoritilib, AKT vositalarining o'quv jarayonida samaradorligini oshirishdagi roli ko'rib chiqilgan. Shuningdek, maqolada global va mahalliy pedagogik tajribalar solishtiriladi, AKT integratsiyasining ta'lim jarayonidagi innovatsion yondashuvlar bilan bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslanadi.

Kalit so'zlar: Sharq pedagogikasi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ta'lim jarayoni, pedagogik innovatsiyalar, o'quv jarayonini samaradorligi, zamonaviy pedagogik metodlar.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ВОСТОЧНОЙ ПЕДАГОГИКЕ

Рахманова Нигора Хусанбоевна
исследователь Наманганского государственного университета

Аннотация

В данной статье анализируются теоретические и практические возможности применения информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в контексте восточной педагогики. Рассмотрены исторические корни и философские основы восточной педагогики, а также роль ИКТ в повышении эффективности учебного процесса. Кроме того, проводится сравнение глобального и локального педагогического опыта, а интеграция ИКТ с инновационными подходами в образовательном процессе научно обоснована.

Ключевые слова: восточная педагогика, информационно-коммуникационные технологии, образовательный процесс, педагогические инновации, эффективность обучения, современные педагогические методы.

PEDAGOGICAL POTENTIALS OF APPLYING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EASTERN PEDAGOGY

Raxmanova Nigora Xusanboyevna
Researcher at Namangan State University

Abstract

This article analyzes the theoretical and practical potentials of applying information and communication technologies (ICT) in the context of Eastern pedagogy. It highlights the historical roots and philosophical foundations of Eastern pedagogy, as well as the role of ICT in enhancing the efficiency of the learning process. Additionally, the study compares global and local pedagogical experiences and provides a scientific justification for integrating ICT with innovative approaches in the educational process.

Keywords: Eastern pedagogy, information and communication technologies,

educational process, pedagogical innovations, learning efficiency, modern teaching methods.

Sharq pedagogikasi insoniyatning madaniy va ma'naviy rivojlanish tarixida muhim o'rin egallaydi. Ustoz–shogird tizimi va ma'naviy-ma'rifiy qadriyatlarni avlod-dan-avlodga yetkazish mexanizmlari Sharq maktablari va madrasalarining pedagogik asoslarini tashkil etadi. Shu bilan birga, XX–XXI asrlarda ta'lim jarayonlarini modernizatsiya qilish va global pedagogik innovatsiyalarni joriy etish talab etilmoqda. Buning markazida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) turadi, chunki ular ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini kengaytirish va individual o'quv strategiyalarini yaratishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Sharq pedagogikasi tarixan falsafiy asoslari, axloqiy va estetik qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan bo'lsa, zamonaviy pedagogika esa bilimlarni tizimli, interaktiv va texnologik jihatdan boyitilgan shaklda yetkazishga intiladi. Shu nuqtai nazardan, AKT vositalarini Sharq pedagogikasiga integratsiyalash imkoniyatlari nafaqat ta'lim jarayonini modernizatsiya qiladi, balki an'anaviy o'quv tizimining ma'naviy va madaniy ildizlarini ham saqlashga xizmat qiladi. Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'limning barcha bosqichlarida – maktab, kollej va universitetlarda keng qo'llanilmoqda. Ular o'quv jarayonida vizualizatsiya, interaktiv dars materiallari, masofaviy ta'lim va baholash tizimlarini takomillashtirish imkonini beradi[1]. Shu bilan birga, Sharq pedagogikasi kontekstida AKT qo'llash masalasi ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilinishini talab qiladi, chunki u o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga, e'tiqodiy va madaniy qadriyatlarning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, AKT vositalarini pedagogik jarayonga moslashtirish va ularni Sharq pedagogikasi tamoyillari bilan uyg'unlashtirish nafaqat ta'lim jarayonini samarali qiladi, balki o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, mustaqil o'rganish va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirishga imkon beradi. Shu nuqtai nazardan, maqolada Sharq pedagogikasida AKT qo'llashning metodologik va amaliy jihatlari, ularning pedagogik samaradorlikka ta'siri ilmiy asosda tahlil qilinadi. Bundan tashqari, global pedagogik tajribalar, xususan Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur va boshqa rivojlangan mamlakatlar misolida AKT integratsiyasining samaradorlik mezonlari o'rganiladi[2]. Ularning natijalari Sharq pedagogikasi an'analari bilan uyg'unlashtirilganda, ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlarni joriy etishning optimal yo'nalishlarini belgilash imkonini beradi. Shu bilan birga, Sharq pedagogikasidagi ustoz–shogird an'analari va zamonaviy texnologik vositalarning uyg'unligi pedagogik jarayonning sifatini oshirish va o'quvchilarning ma'naviy rivojlanishiga xizmat qiladi. Kirish bo'limida shuningdek, ilmiy tadqiqotlarning ahamiyati, mavzuning dolzarbligi va ilmiy yangiligi ko'rsatib o'tiladi. Sharq pedagogikasida AKT qo'llashning pedagogik imkoniyatlari faqat texnologik yangilik emas, balki an'anaviy pedagogik qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishning strategik yo'nalishi hisoblanadi. Shu bois, mazkur maqola nazariy va amaliy tahlillar, metodologik asoslar va empirik tadqiqotlar orqali Sharq pedagogikasida AKT vositalarining samarali integratsiyasini o'rganishga qaratilgan. Kirish bo'limida ta'kidlangan asosiy ilmiy nuqtai nazarlar quyidagilardan iborat: birinchidan, Sharq pedagogikasi o'quv jarayonida ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga asoslangan; ikkinchidan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'lim jarayonini interaktiv va individual yondashuv asosida boyitadi; uchinchidan, an'anaviy pedagogik tizim va zamonaviy texnologik vositalarning uyg'unligi o'quvchilarning ilmiy, ma'naviy va madaniy rivojlanishini ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, maqola mazmunan quyidagi ilmiy maqsadlarni ko'zlaydi: Sharq pedagogikasida AKT vositalarining pedagogik imkoniyatlarini aniqlash; ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini tahlil qilish; global pedagogik tajribalar bilan solishtirish; va ilmiy asosda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot natijalari Sharq pedagogikasi an'analari va zamonaviy texnologik yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali ta'lim sifatini oshirishning nazariy va amaliy asoslarini belgilaydi.

Adabiyotlar tahlili: Sharq pedagogikasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash masalasi bugungi ta'lim nazariyasida keng muhokama qilinayotgan kompleks pedagogik masalalardan biridir. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda AKT ta'lim jarayonida o'quvchi faoliyatini faollashtirish, interaktivlikni oshirish va individual o'rganish yo'nalishlarini yaratishda hal qiluvchi vosita sifatida qaraladi, xususan xorijiy olim Sara Hennessy bu yo'nalishda chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Hennessy ta'limda ed-texnologiyalarni joriy etish bo'yicha uzoq yillik tajribaga ega bo'lib, u pedagogik innovatsiya, o'qituvchilarning professional rivojlanishi va interaktiv pedagogika sohalarida faol ilmiy faoliyat yuritadi. Uning ishlari o'qituvchilarni texnologiya bilan samarali ishlashga tayyorlash, o'quv jarayonida o'zaro dialog asosida o'rganishni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, ta'limda texnologiyalarning tavsifi, ularning amaliy integratsiyasi, murakkab pedagogik muammolar yechimiga erishish yo'nalishlarini chuqur tahlil qiladi. Hennessy, shuningdek, AKTdan foydalanish samaradorligini oshirish uchun o'qituvchilarni doimiy professionallar sifatida rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi, bu esa Sharq pedagogikasida ustoz-shogird an'analari bilan uyg'unlashgan holda yangi pedagogik kompetentsiyalarni shakllantirishning nazariy asosini beradi. Xorijiy ilmiy tadqiqotlarda AKTning ta'lim jarayoniga kirib borishi hamda uni ilmiy tahlil qilishda yana bir muhim nom Alan Amorydir. Amory pedagogik texnologiyalar sohasida, xususan axborot-kommunikatsiya vositalari orqali bilimlarni uzatish, faol o'rganish va o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishni tadqiq etadi. U Vygotskiy nazariyasidan kelib chiqib, texnologiyalarni o'quv jarayonida vosita sifatida qo'llashni, ya'ni tool-mediated learning (vosita orqali bilim olish) kontseptsiyasini ishlab chiqqan, bu esa Sharq pedagogikasidagi dialogik ma'rifiy jarayon bilan ilmiy jihatdan uzviy bog'langan. Amoryning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, texnologiya o'zidan o'ziga ta'lim bermaydi, balki u pedagogik faoliyatning vositasi sifatida ko'rilishi kerak, bunda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining hamkorligi oshadi va o'rganish jarayoni jarayoni murakkablashtiriladi. Bu yondashuv Sharq pedagogikasining falsafiy ildizlari ustozning o'rnak ko'rsatish, dialog va taraqqiyot prinsiplari bilan uzviy bog'lanadi. Hennessy va Amory olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini ta'lim jarayonida qo'llash masalasini faqat texnologik vositalar joriy etish bilan chegaralamaydi, balki ularning pedagogik metodlar bilan integratsiyalashuvi, o'qituvchi-o'quvchi faoliyati, interaktiv pedagogika va o'rganish jarayonining didaktik tuzilishini chuqur o'rganadi. Shu nuqtai nazardan, AKT Sharq pedagogikasida nafaqat yangi texnologiyalarni joriy etish vositasi, balki an'anaviy ma'naviy-ta'limiy qadriyatlarni zamonaviy pedagogik innovatsiyalar bilan uyg'unlashtirish yo'li sifatida ilmiy asoslangan.

Metodologik qism: Mazkur tadqiqot Sharq pedagogikasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llashning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy asosda aniqlash va tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, metodologik jihatdan bir qator ilmiy yondashuvlar va metodlardan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini Sharq pedagogikasining an'anaviy ta'lim tizimi va ustoz-shogird munosabatlari tashkil etadi, bu esa ilmiy tahlil jarayonida tarixiy, komparativ va kontekstual metodlardan foydalangan holda amalga oshirildi. Shu bilan birga, maqolada kompleks pedagogik tahlil metodi qo'llanilib, AKT vositalarining ta'lim jarayonida samaradorligi va o'quvchi faoliyatiga ta'siri aniqlash maqsad qilingan. Tadqiqotda empirik metodlar ham ishlatildi: interaktiv dars jarayonlari kuzatuvi, pedagogik eksperimentlar va so'rovnomalar orqali ma'lumotlar yig'ildi. Bu metodlar Sharq pedagogikasidagi ustoz-shogird tizimi va zamonaviy texnologik vositalar integratsiyasining pedagogik samaradorligini aniqlash imkonini berdi. Shu bilan birga, solishtirma va komparativ tahlil

metodi yordamida rivojlangan davlatlarda AKT integratsiyasining Sharq pedagogikasi kontekstidagi analoglari aniqlanib, ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqot metodologiyasining nazariy-amaliy uyg'unligi ilovaviy tahlil va sintetik metod orqali ta'minlandi, ya'ni an'anaviy Sharq pedagogik tizimi va zamonaviy texnologiyalarni uyg'unlashtirish orqali ilmiy xulosalar chiqarildi. Shu yo'l bilan maqolada AKTning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash, o'quv jarayonini optimallashtirish va ta'lim sifatini oshirish masalalari kompleks tarzda o'rganildi. Ushbu metodologik yondashuvlar Sharq pedagogikasida AKTni qo'llashning nafaqat nazariy, balki amaliy jihatlarini ham chuqur tahlil qilish imkonini berdi, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va o'quvchilarning ma'naviy-ma'rifiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi ilmiy asos yaratildi.

Natijalar: Mazkur tadqiqot natijalari Sharq pedagogikasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) qo'llashning pedagogik imkoniyatlarini chuqur tahlil qilish orqali bir qator muhim xulosalarni beradi. Birinchidan, o'rganilgan ma'lumotlar ko'rsatadiki, AKT vositalari Sharq pedagogikasida ustoz-shogird tizimi asosida shakllangan an'anaviy ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish va interaktivlikni oshirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Xususan, vizual va multimediya materiallari, masofaviy ta'lim platformalari va pedagogik simulyatsiyalar o'quv jarayonida murakkab mavzularni tushuntirishni yengillashtiradi va o'quvchilarning bilimlarni mustahkamlash jarayonini tezlashtiradi. Ikkinchidan, empirik tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, AKTning integratsiyasi o'quvchilarning individual o'rganish yondashuvlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, adaptiv o'quv platformalari va interaktiv testlar orqali o'quvchilar o'z bilim darajasini mustaqil baholay oladi, shu bilan birga ustozning ko'rsatmalarini amalga oshirishda ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshiradi. Shu nuqtai nazardan, AKT Sharq pedagogikasining an'anaviy ma'naviy va axloqiy qadriyatlarini saqlagan holda, ularni zamonaviy ta'lim jarayoni bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Uchinchidan, natijalar global pedagogik tajribalar bilan solishtirganda, AKT vositalarini Sharq pedagogikasiga moslashtirishda ilmiy asoslangan metodik yondashuvlarning muhimligi aniqlanadi. Tadqiqotda Yaponiya, Singapur va Janubiy Koreya kabi rivojlangan davlatlar tajribasi tahlil qilinib, ularning texnologik integratsiya va pedagogik samaradorlikni oshirish bo'yicha yondashuvlari Sharq pedagogikasi an'analari bilan uyg'unlashtiriladi. Shu orqali maqolada AKTni joriy etish jarayonida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va ma'naviy-madaniy rivojlanishini kompleks tarzda ta'minlash imkoniyati mavjudligi tasdiqlanadi. To'rtinchidan, metodologik tahlillar AKTning nafaqat texnologik vosita, balki pedagogik jarayonning uzviy qismi sifatida qo'llanishi kerakligini ko'rsatadi. Ustozning bilim va tajribasi, o'quvchining faol ishtiroki va interaktiv o'quv vositalari birlashtirilganda ta'lim jarayoni optimal natijalarga erishadi, o'quvchilarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvlar shakllanadi. Shu bilan birga, AKT vositalari o'quv jarayonida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish, ijtimoiy mas'uliyat va madaniy ongni shakllantirishda qo'llanilishi muhimligini ko'rsatadi. Natijada, Sharq pedagogikasida AKTni joriy etish ta'lim jarayonini faqat texnologik jihatdan boyitib qolmay, balki o'quvchilarning o'quv motivatsiyasi, bilimlarni mustahkamlash, interaktiv va individual o'rganish jarayonini yaxshilash, shuningdek, an'anaviy pedagogik qadriyatlarni zamonaviy pedagogik kontekstda saqlash imkoniyatini yaratadi. Bu esa Sharq pedagogikasi va zamonaviy pedagogik innovatsiyalarni uyg'unlashtirish orqali ta'lim sifatini oshirishning ilmiy asoslangan yo'nalishini ochib beradi.

Muxokama: Sharq pedagogikasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) qo'llash masalasi ilmiy jamoatchilikda faol muhokama qilinadi, xususan, Sara Hennessy va Alan Amoryning tadqiqotlarida bu masala turlicha yoritilgan. Hennessy o'z ishlarida AKTning pedagogik jarayonda o'quvchilarning faoliyatini faollashtirish, interaktiv

dars jarayonini yaratish va o'qituvchilarni texnologik vositalardan samarali foydalanishga tayyorlashga qaratilganligini ta'kidlaydi[8]. Uning fikricha, ta'lim jarayonida texnologik vositalar o'quvchilarning mustaqil o'rganish qobiliyatlarini rivojlantiradi va an'anaviy ustoz–shogird tizimini zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, Hennessy texnologiyani nafaqat yordamchi vosita, balki pedagogik jarayonning uzviy qismi sifatida ko'radi, bu esa Sharq pedagogikasining ma'naviy-axloqiy qadriyatlari bilan integratsiyani ta'minlaydi. Biroq, Alan Amory bu nuqtai nazarga nisbatan yanada ehtiyotkor yondashadi. Amory texnologiyalar o'z-o'zidan ta'lim jarayonini samarali qilmaydi, deb hisoblaydi va ularni faqat pedagogik metodlar bilan uyg'unlashtirish zarurligini ta'kidlaydi[9]. Uning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, vosita orqali o'rganish (tool-mediated learning) jarayonida ustozning nazorati, o'quvchi faoliyati va interaktiv metodlarning uzviy uyg'unligi muhim ahamiyatga ega. Amory texnologiya bilan ishlash jarayonida o'quvchining ijodiy fikrlashini va tanqidiy yondashuvini shakllantirishga alohida e'tibor beradi, bu esa Sharq pedagogikasidagi ustoz–shogird an'analari bilan bevosita bog'liq. Hennessy va Amory o'rtasidagi ilmiy bahs-munozaralar AKTni pedagogik jarayonda qo'llashning samaradorligi, metodik asoslari va ta'lim jarayonidagi rolini yanada aniqlashtiradi. Hennessy texnologiyaning interaktiv imkoniyatlarini, Amory esa pedagogik nazorat va metodologik uyg'unlikni ta'kidlaydi[10]. Shu munosabat bilan, Sharq pedagogikasida AKTning integratsiyasi nafaqat texnologik yangilik, balki an'anaviy ta'lim tizimini zamonaviy pedagogik prinsiplar bilan uyg'unlashtirish jarayoni sifatida ko'riladi. Shu bilan birga, ilmiy mulohazalar ko'rsatadiki, AKT vositalarini qo'llashda ustozning pedagogik kompetentsiyasi, o'quv jarayonini individualizatsiya qilish va interaktivlikni ta'minlash kabi omillar muhim ahamiyat kasb etadi. Natijada, Hennessy va Amoryning polemikasi Sharq pedagogikasi kontekstida AKTni joriy etishning metodologik va amaliy jihatlarini yanada boyitadi, ta'lim jarayonining sifatini oshirish va o'quvchilarning ma'naviy hamda intellektual rivojlanishini ta'minlash bo'yicha ilmiy asos yaratadi.

Xulosa: Mazkur maqolada Sharq pedagogikasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llashning pedagogik imkoniyatlari nazariy va amaliy jihatdan tadqiq qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, AKT vositalarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish ustoz–shogird an'analari bilan uyg'unlashtirilganda ta'limning samaradorligi sezilarli darajada oshadi, o'quvchilarning interaktiv va individual faoliyati rivojlanadi, bilimlarni mustahkamlash va tanqidiy fikrlash qobiliyati shakllanadi. Adabiyotlar tahlili Hennessy va Amoryning tadqiqotlari orqali chuqurlashtirilib, AKTning pedagogik vosita sifatida nafaqat texnologik, balki metodologik jihatlarini aniqlab berildi. Hennessy texnologiyaning interaktiv imkoniyatlarini ta'kidlagan bo'lsa, Amory pedagogik nazorat va metodologik uyg'unlik zarurligini asoslab berdi, bu esa Sharq pedagogikasi kontekstida zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan an'anaviy ta'lim tizimini uyg'unlashtirishning ilmiy asosini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mamurov B. Umumiy pedagogika //Barcha ta'lim yo'nalishi talabalari uchun darslik:- Toshkent. – 2020. – T. 118.
2. Xalikova Z. Pedagogika darslik //Nordic_Press. – 2024. – T. 2. – №. 0002.